

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА СТРУКТУРИ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Економічне становище регіону (Тернопільська область) визначається, насамперед, генеральними проблемами народного господарства країни в процесі його багатоаспектної трансформації. Економіка промислового виробництва є невід'ємною підсистемою регіону, який розглядається як найважливіший зріз реформування (перетворення на адміністративно-територіальному рівні можна проводити задля створення унікальної структури, не характерної для країни в цілому – “єдність через різноманіття”, чи як зразок для формування стабільної ефективно діючої структури в національних масштабах). Промисловість на територіальному рівні повинна бути поліструктурний характер, який обумовлений необхідністю виробляти найрізноманітніший спектр товарів широкого вжитку, продуктів харчування для населення адміністративно-територіальної одиниці, певний перелік засобів виробництва для господарської системи та будівельні матеріали для локальних потреб. Поліструктурність індустріального виробництва проявляється в існуванні та взаємній детермінації різних за характером промислових структур (галузева, зовнішньоекономічна, технологічна), компонуванні окремих структурних зрізів в більш агреговані (галузево-територіальна, галузево-секторна, галузево-технологічна структури) в складі регіонального промислового комплексу.

Узагальнюючим показником, що визначає участь регіону в територіальному поділі праці та виступає основним фактором територіальної організації виробництва, є територіальна спеціалізація промислового комплексу. Економічний зміст виробничої спеціалізації регіону впливає, за І. Ткачук [5, с. 170], з різноманітності природних та економічних умов регіональної системи, які об'єктивно формують неоднаковий рівень сукупних затрат на виробництво однакової продукції в різних адміністративно-територіальних утвореннях. Основу спеціалізації визначають: територіальне розташування природних ресурсів, кліматичні, екологічні умови, рівень заселеності території, продуктивність праці населення регіону, сприйняття інноваційного вектора розвитку виробництва тощо.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури статистичного і методичного напрямків дає можливість сформулювати критерій спеціалізації промисловості регіону як питомої ваги профільної продукції індустрії (у вартісному відношенні) в загальному випуску товарної продукції. Галузі спеціалізації можна обраховувати за допомогою коефіцієнтів концентрації (локалізації) та виробництва продукції на душу населення регіональної системи. Концентрація промислового виробництва – це зростання кількості великих підприємств певної галузі регіону та зосередження в них дедалі більшої частини виробничих ресурсів з випереджальним нарощуванням обсягів виробництва порівняно з середніми показниками. Концентрація промислового виробництва є визначальним фактором підвищення рівня економічного розвитку території, вирівнювання умов життя населення різних регіонів, доведення їх до єдиного стандарту, досягнення оптимального рівня територіальної концентрації промисловості в регіоні.

Коефіцієнт концентрації (локалізації), таким чином, характеризує рівень територіальної спеціалізації та розвитку певної галузі в економіці регіону порівняно з питомою вагою продукції цієї галузі в економіці країни і може бути розрахований за формулою:

$$Kl = (Vsr/Vr) / (Vsc/Vc),$$

де Vsr , Vsc – обсяг продукції певної галузі в регіональних та національних масштабах, Vr ,

V_c – загальнорічний обсяг промислового виробництва всіма галузями в регіональній системі та країні.

Коефіцієнт виробництва продукції регіону на душу населення можна розрахувати за формулою:

$$K_d = P_{sr} / P_{pr},$$

де P_{sr} – питома вага галузі регіону у виробництві продукції відповідної галузю в національних масштабах, P_{pr} – питома вага населення регіону в загальній чисельності населення країни.

За розмірами коефіцієнтів K_I і K_d можна визначити ступінь спеціалізації галузі конкретного регіону. Пропонуємо використовувати наступну маргінальну шкалу:

– при $0 < K_I$ чи $K_d < 0,5$ галузь вважається нетиповою для даного регіону і такою, чие функціонування не справляє помітного впливу на динаміку промислового виробництва території і обсяги ВВП регіону;

– при $0,5 < K_I$ чи $K_d < 1$ галузь не є пріоритетною для конкретного регіону, але її функціонування задовольняє більшу частину споживчого та інвестиційного попиту в продукції галузевого виробництва;

– при $1 < K_I$ чи $K_d < 3$ галузь вважається галуззю спеціалізації регіону і частина випуску промислової продукції може бути використана для міжрегіонального обміну в масштабах країни;

– при K_I чи $K_d > 3$ галузь є високоспеціалізованою в межах регіону, а продукція галузі здатна забезпечити потреби споживачів не лише всередині країни, але і за її межами (експортна орієнтація виробництва).

Розрахунок показників спеціалізації Тернопільської області в розрізі галузей промислового виробництва (таблиця 1) дає змогу зробити висновок, що енергетична, паливна, металургійна та хімічна промисловість виробляють незначну частину випуску промислової продукції регіону, а спектр продукції базових галузей не задовольняє навіть мінімального попиту всередині області (по електроенергетиці $K_I = 0,340$, $K_d = 0,003$, в паливній промисловості $K_I = 0,008$, $K_d = 0,002$, в металургії $K_I = 0,035$, $K_d = 0,007$, у хімічній промисловості $K_I = 0,184$, $K_d = 0,018$); деревообробна і целюлозно-паперова промисловість в межах області не займає домінуючого становища, але її функціонування забезпечує до 2–3% валового випуску промислової продукції регіону ($K_I = 0,555$, $K_d = 0,189$); галузями спеціалізації області є легка ($K_I = 7,933$, $K_d = 2,228$), харчова ($K_I = 3,753$, $K_d = 1,052$) промисловість, машинобудування ($K_I = 1,252$, $K_d = 0,455$) та промисловість будівельних матеріалів ($K_I = 1,151$, $K_d = 0,382$).

Структурний аналіз, який ми провели при дослідженні галузевої та секторної промислових структур, дав змогу виявити структурні зміни в динаміці, визначити їх вектор та зробити висновок щодо оптимальності трансформації промислового комплексу регіону. Важливість використання структурного аналізу, що є сукупністю коефіцієнтів, які допомагають побудувати архітектуру досліджуваного об'єкта, виявити найбільш сталі взаємозв'язки та залежності, полягає у виконанні ним теоретичної та прикладної функцій (дуалізм). У теоретичному аспекті структурний аналіз дозволяє сконструювати промислову структуру за заданими показниками, виявити основні її характеристики, взаємозв'язки з оточуючим середовищем, а в практичному – реалізувати конкретні дії щодо вдосконалення функціонального механізму розвитку об'єкта.

Динаміку структурних змін багато зарубіжних та вітчизняних науковців [6; 7] розраховують за допомогою лінійного коефіцієнта структурних зрушень (суто за галузевою ознакою), що має вигляд:

$$K = (Sum_i (f_0 - f_i) / 2),$$

де K – коефіцієнт структурних зрушень, f_0 та f_i – питома вага галузі в промисловому виробництві в базовому та поточному періодах, i – кількість галузей.

Таблиця 1

Показники спеціалізації Тернопільського регіону за галузями
індустріального виробництва

ПОКАЗНИКИ	Ki	Kd
Галузі промисловості:		
- електроенергетика	0,340	0,003
- паливна	0,008	0,002
- чорна металургія	0,035	0,007
- хімічна та нафтохімічна	0,184	0,018
- машинобудування і металообробка	1,252	0,455
- деревообробна і целюлозно-паперова	0,555	0,189
- промисловість будівельних матеріалів	1,151	0,328
- легка	7,933	2,228
- харчова	3,753	1,052
- інші	0,055	0,011

Розраховали автори статті на основі даних Тернопільського обласного статуправління.

Аналіз структурних зрушень в галузевій та секторній промислових структурах регіональної системи базується (дані 1990-2001 рр.) на використанні модифікованого коефіцієнта структурної трансформації, який набуває вигляду:

$$K_s = (Sum_i (f_1 - f_0) / 100),$$

де K_s – коефіцієнт структурної трансформації промислового виробництва, $(f_1 - f_0)$ – вектор зміни структури (позитивне значення вектору “+” вказує на посилення ролі галузі, сфери виробництва в складі промисловості, негативне значення “-” означає скорочення в динаміці значущості галузі в промисловому комплексі регіону), i – кількість галузей.

Так, показники структурних зрушень в енергетичній (0,037 по Тернопільській області), паливній промисловості, чорній та кольоровій металургії вказують на дедалі зростаючу питому вагу капітало- та енергозатратних галузей виробництва (у країні в цілому та в регіоні зокрема). Подібне зростання частки базових галузей промисловості не відповідає стратегії соціально-економічного розвитку України на перспективу і спричинене, головним чином, переходом на світові ціни на енергоносії, що об’єктивно послабило позиції соціально-орієнтованих виробництв (легка, харчова і поліграфічна промисловість). Позитивний вектор структурних зрушень спостерігається і в хімічній промисловості (K_s для України складає 0,040, для Тернопільської області – 0,028), яка в регіоні представлена 9 середніми та 36 малими підприємствами, що в 2001 році випускали лише 10% обсягу виробництва галузі 1990 р. Станом на 1.01.2001 р. 40% підприємств хімічної галузі регіону є збитковими (рентабельність -0,4%), а у випуску промислової продукції області питома вага хімічної індустрії складає до 3%. За подібної ситуації вектор структурної трансформації хімічної промисловості є негативним, тим більше, що для швидкого розвитку галузі в області немає необхідних внутрішніх передумов.

У багатьох галузях, що визначають економічне становище регіону, за десять років відбулися структурні зрушення в бік погіршення структури промислового виробництва, що склалася на початок 1991 р. Так, K_s для легкої промисловості регіону склав -0,215 (в загальнонаціональних масштабах $K_s = -0,092$), для машинобудування і металообробки K_s регіональної системи – -0,075 (в загальноукраїнських вимірах $K_s = -0,173$), для деревообробної і целюлозно-паперової промисловості K_s регіону склав -0,040 (для промислових підприємств галузі в національних масштабах $K_s = -0,006$).

Причинами подібних структурних диспропорцій, що рік у рік погіршуються, є: обмеження

в роботі з давальницькою сировиною, часті зміни митного законодавства; погіршення фінансово-економічної ситуації в країні; критичне падіння ВВП та зниження технічного рівня основних виробничих фондів; проблеми в переході до ресурсозбереження, екологічно чистих технологій; втрата рентабельності (рентабельність легкої промисловості регіону в 2000 р. становила – 1,2%, прибутковість машинобудування і металообробки – 11,4%); нестійкість позицій на внутрішніх і зовнішніх ринках збуту; втрата частини висококваліфікованого наукового та робочого персоналу тощо.

На регіональному рівні позитивні структурні зрушення спостерігаються в поліграфічній ($K_s = 0,003$), борошномельно-круп'яній ($K_s = 0,003$), скляній та фарфоро-фаянсовій ($K_s = 0,033$), промисловості будівельних матеріалів ($K_s = 0,001$) та основній галузі спеціалізації промисловості Тернопільської області – харчовій промисловості ($K_s = 0,194$), хоча в загальноукраїнських масштабах є негативна структурна зміна щодо харчової індустрії ($K_s = -0,012$) (таблиця 2).

Порівняльні переваги поліграфічної, скляної та фарфоро-фаянсової, борошномельно-круп'яної галузей промислового виробництва регіональної системи пояснюються високою якістю виробленої продукції, стабільним локальним та національним попитом, надійними зв'язками з закордонними партнерами, високою рентабельністю (показник прибутковості скляної промисловості в 2000 р. склав 9,1%, борошномельно-круп'яної – 4,8%, поліграфічної – 3,3%, медичної – 2,9%, а щорічний приріст промислового виробництва в галузях в середньому становить 15-20%).

Таблиця 2

**Коефіцієнти зрушення структур промисловості (K_s)
країни та регіону за 1990 - 2001 рр.**

Структура	Показники, що характеризують зміну структури	Україна	Тернопільська область
Галузева	K_s електроенергетика	0,090	0,037
	K_s паливна промисловість	0,044	-
	K_s чорна і кольорова металургія	0,178	-
	K_s хімічна промисловість	0,004	0,028
	K_s машинобудування і металообробка	-0,173	-0,075
	K_s деревообробна і целюлозно-паперова промисловість	-0,006	-0,004
	K_s промисловість будівельних матеріалів	-0,008	0,001
	K_s скляна та фарфоро-фаянсова промисловість	-	0,033
	K_s легка промисловість	-0,092	-0,215
	K_s харчова промисловість	-0,012	0,194
	K_s борошномельно-круп'яна та комбікормова промисловість	-	0,003
	K_s поліграфічна промисловість	-	0,003
Секторна	K_s приватна форма власності	0,003	0,016
	K_s колективна форма власності	0,568	0,671
	K_s державна форма власності	-0,575	-0,596
	K_s муніципальна форма власності	0,005	-0,091

Розраховано нами на основі даних Тернопільського обласного статуправління

SWOT-аналіз основної галузі спеціалізації Тернопільської області, який ми провели, дав змогу виявити сильний бік та “вузькі місця” розвитку харчової промисловості, що дозволить в перспективі оцінити можливі загрози та потенційні можливості ефективного функціонування галузі, розробити стратегічний план реструктуризації харчової та переробної галузі. Сильний бік харчової індустрії регіональної системи представлений: значним потенціалом власної сировинної бази; широкими виробничими потужностями галузі, що здатні забезпечити нарощування випуску товарної продукції; ємністю ринків збуту в країні та за її межами; наближеністю до потенційних ринків збуту; ефективним комунікаційним та транспортним сполученням з іншими регіонами країни; формуванням галуззю до 50% доходної частини бюджету області, забезпеченням більше 70% доходів від розвитку промисловості області та робочими місцями понад 20 тис.чол. тощо.

Проблемні аспекти розвитку галузі зумовлені: високим рівнем матеріаломісткості виробництва, що потребує застосування ефективного механізму підвищення ступеню використання сировини і матеріальних ресурсів, економічного стимулювання зростання якості сільськогосподарської сировини та кінцевої продукції харчової промисловості; неефективним використанням сировини, що немінуче спричиняє дефіцит в її постачанні; неповною завантаженістю виробничих потужностей (від 10% в спиртовій підгалузі до 20% в молочній та м'ясній підгалузях), що призводить до зростання собівартості продукції; низькою купівельною спроможністю населення області, зростанням його самозабезпечення, що зменшує можливості розширення попиту на внутрішньому ринку; сезонністю виробництва на підприємствах, що входять до АПК і переробляють сільськогосподарську сировину, сезонністю використання значної кількості робочої сили, нерівномірним завантаженням виробничих потужностей протягом року; низькою продуктивністю праці зі значними затратами на переробку; нерозвинутим ринком оптової торгівлі продуктами харчування; недостатнім науково-технічним рівнем галузі (механізовані роботи складають близько 60% загального обсягу); значним моральним і фізичним зношенням (50–70%) обладнання (середні строки служби основних виробничих фондів галузі сягають 25 років при нормативі у 8–10 років, коефіцієнт відновлення фондів – 2–5% при нормативі в 12–15%); фінансовою залежністю підприємств галузі від торгових посередників, які поповнюють дефіцит оборотних коштів суб'єктів господарювання, купують сировину, забезпечують збут готової продукції, але тим самим обмежують можливості прискореного розвитку галузі; специфікою продукування ряду підкомплексів галузі, що проявляється в значних обсягах виробництва продукції, яка швидко псується та вимагає стислих строків зберігання і реалізації; низькою питомою вагою прогресивного обладнання, що відповідає світовим стандартам (20–30%) тощо.

Динаміку структурних зрушень в галузях промислового виробництва регіону можливо оцінити і за допомогою коефіцієнта галузевої еластичності росту, який пропонуємо розраховувати за формулою:

$$EI = Tb / Ti,$$

де Tb – темп зростання галузі у %, Ti – темп зростання промисловості в цілому у %.

Проведений нами аналіз показника галузевої еластичності зростання за період 1990–2001 рр. в національних та регіональних масштабах виявив, що високоеластичними сферами промислового виробництва є харчова ($EI = 2,14$ в Україні та $1,45$ в регіоні), легка ($EI = 3,47$ в Україні та $0,80$ в регіоні) промисловість, чорна металургія ($EI = 1,10$ в Україні та $0,66$ в області), хімічна ($EI = 0,53$ в Україні та $1,25$ в області), деревообробна і целюлозно-паперова промисловість ($EI = 1,75$ в країні та $0,96$ в регіоні). В той же час коефіцієнт EI машинобудування і металообробки для регіону є надто низьким ($-0,27$), що вказує на збитковість та недостатній рівень реструктуризації галузі, хоча в масштабах країни для машинобудування $EI = 2,12$. Галузі ПЕК виявилися низькоеластичними щодо темпів зростання промислового виробництва як регіональної, так і національної системи господарювання (таблиця 3).

Таблиця 3

Показники галузевої еластичності зростання промисловості
країни та регіону за 1999-2001 рр.

Показники еластичності	Україна	Тернопільська область
ЕІ електроенергетика	-1,08	0,80
ЕІ паливна промисловість	-0,37	-0,34
ЕІ чорна та кольорова металургія	1,10	0,66
ЕІ хімічна промисловість	0,53	1,25
ЕІ машинобудування і металообробка	2,12	-0,27
ЕІ деревообробна і целюлозно-паперова промисловість	1,75	0,96
ЕІ промисловість будівельних матеріалів	0,16	0,26
ЕІ легка промисловість	3,47	0,80
ЕІ харчова промисловість	2,14	1,45

Розраховано нами на основі даних Тернопільського обласного статуправління

Оцінюючи структурні зрушення в промисловості регіону необхідно простежити їх у взаємозв'язку з внутрішніми можливостями трансформації, фінансовим станом та платоспроможністю промислових підприємств.

Важливим критерієм фінансової діяльності підприємств промисловості є дотримання збалансованості між грошовими надходженнями та виплатами, що перевіряється "золотим правилом фінансування", зміст якого полягає в необхідності узгодження термінів, на які мобілізують фінансові ресурси, із термінами, на які вони вкладаються в реальні чи фінансові інвестиції.

Аналіз агрегованого балансу промислових підприємств України на кінець 2001 р. показує, що вітчизняні суб'єкти господарювання в цілому не виконують умови "золотого правила". Тестування рівня виконання першої умови цього правила, відповідно до якої короткострокові активи підприємств мають бути не меншими, ніж поточні пасиви, дає змогу зробити висновок про її порушення, оскільки реальне значення показника для промислового виробництва країни та Тернопільської області складає 0,58 і 0,61 відповідно (при нормативі - не менше 1). Подібна тенденція спостерігається і щодо другої умови правила (відношення довгострокових активів до довгострокового капіталу). Для забезпечення стабільної платоспроможності значення цього показника має бути не більшим одиниці, проте його середнє значення для промислових фірм України та Тернопільської області складає 1,76 та 1,29 відповідно (в регіоні фінансове становище промисловості на 36% є стабільнішим за промисловий комплекс України, хоча все-таки незадовільним). За розрахунками О.Терещенко [8, с.11], на підприємствах Німеччини цей показник в середньому складає 0,92. Аналогічні незадовільні результати можна отримати при дослідженні рівня виконання вимог "золотого правила фінансування" та правил забезпечення ліквідності. Так, показник робочого капіталу (різниця між оборотними активами та поточними зобов'язаннями) на промислових підприємствах країни та регіону є від'ємним, що свідчить про потенційну неплатоспроможність, оскільки наявних оборотних активів не вистачає для погашення поточних зобов'язань.

Важливим чинником прийняття рішень в сфері фінансування та структурних перетворень є ризик порушення структури капіталу (співвідношення власних та позичкових джерел в структурі пасивів). Аналізуючи структуру капіталу промислових підприємств регіональної системи, пропонуємо використовувати коефіцієнт автономії (незалежності) та коефіцієнт

забезпечує економічне зростання, наповнення бюджету регіонального рівня, а споживча складова стимулює сукупний попит, усуває соціальну напруженість на регіональному ринку праці).

Отже, пріоритетними структурними перетвореннями регіонального промислового комплексу є такі, що спрямовані на зростання в ньому частки машинобудування, харчової, легкої, медичної, скляної та фарфоро-фаянсової промисловості, що володіють достатніми перспективами попиту на продукцію на внутрішньому ринку, експортним потенціалом, сприятливим побічним ефектом, а їх прискорений розвиток спрямований на досягнення вищої стадії соціально-економічного розвитку, зростання інтелектуального та наукового потенціалів регіону, забезпечення найвищих стандартів життя населення.

При формуванні регіональної структурної політики в промисловому виробництві необхідно: спрямовувати зусилля на подолання технічної відсталості деяких районів в складі регіональної системи, диверсифікацію промислового виробництва як за галузевою, так і територіальною ознаками; оновлювати виробничий апарат промисловості; стимулювати перелив праці та капіталу з традиційних галузей в сучасні; збільшувати порівняльні переваги регіонального виробництва щодо національних та іноземних конкурентів, підвищувати ефективність та конкурентоспроможність продукції промисловості; зменшувати залежність регіонального промислового виробництва від імпортних ресурсів; сприяти згортанню праце-, енерго- та матеріаломістких галузей і товарних груп, скороченню випуску продукції депресивних галузей, заснованих на старих технологіях; сприяти рівномірнішому територіальному розподілу виробничих ресурсів регіону; підтримувати процеси зростання ресурсозберігаючих виробництв та галузей з передовою технологією, концентрацію капіталу в наукомістких сферах, що відповідали б вимогам НТП (виробництво екологічно чистої продукції); розробляти на регіональному та державному рівнях довгострокові плани, цільові комплексні програми, проекти для вирішення актуальних проблем структурної перебудови і зниження негативних наслідків структурної трансформації для ринку праці тощо.

Реалізація зазначених напрямків структурно-трансформаційних змін промисловості регіональної господарської системи об'єктивно вимагає відповідних матеріальних та фінансових ресурсів, спрямованих на економічне оновлення виробництва, формування гармонійної структури промисловості та зростання на довгострокову перспективу.

Література.

1. Длугопольський О. В. Промисловий розвиток України як основа державотворення: історична ретроспектива // *Ефективність державного управління (регіональний аспект). Матеріали щорічної науково-практичної конференції 22 січня 2001 року.* – К.: ЛФ УАДУ, 2001. – С. 42–45.
2. *Стан ринку праці Тернопільської області в першому кварталі 2001 року.* – Тернопіль: ТОДА, ТОЦЗ, 2001. – 28 с.
3. Лукінов І. Структуроутворюючі процеси в ході реформ // *Економіка України.* – 1996. – №3. – С. 11–30.
4. *Статистичний щорічник України за 2000 р.* / Держкомстат України; за ред. О. Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2001. – 576 с.
5. Ткачук І. Г. *Економічна самостійність регіону.* – К.: Наукова думка, 1999. – 230 с.
6. Поважний С. Ф. *Організаційно-економічний механізм управління промисловим виробництвом. Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.* – Донецьк, 1997. – 50 с.
7. Филонич А. В. *Государственная промышленная политика как фактор эффективного регулирования экономики. Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук.* – Харьков, 1996.

стані (таблиця 4), адже здатні в поточному періоді погасити від 1 (харчова, хімічна, енергетична промисловість, чорна металургія) до 17% (скляна та фарфоро-фаянсова промисловість) зобов'язань (в загальноукраїнських масштабах Кал в промисловості становить 0,02).

Максимальний ефект мультиплікації структурних зрушень в розвинутих країнах світу, що підтверджується і розрахунками щодо структурної перебудови промислового виробництва регіональної системи, досягається в галузях з максимальним коефіцієнтом кореляції щодо інших сфер виробництва чи ВВП. Розраховані нами на базі Тернопільського обласного управління статистики перехресні коефіцієнти кореляції зрушень в галузевій структурі промисловості регіону виявили, що найбільший коефіцієнт кореляції по відношенню до інших галузей – в харчовій (0,78) та машинобудівній (0,77) промисловості, а найменший – в електроенергетиці (0,57).

Таблиця 4

Структура капіталу та фінансовий стан промислових підприємств Тернопільської області

Галузі промисловості	Коефіцієнт автономії			Коефіцієнт ліквідності			Коефіцієнт абсолютної ліквідності			Коефіцієнт загальної ліквідності		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001	1999	2000	2001	1999	2000	2001
Промисловість в цілому	0,69	0,62	0,56	0,43	0,59	0,77	0,01	0,01	0,02	0,53	0,65	0,61
Електроенергетика	0,49	0,41	0,35	1,01	1,42	1,79	0,01	0,01	0,01	0,70	0,80	0,78
Чорна і кольорова металургія	0,86	0,89	0,85	0,15	0,12	0,17	0,02	0,05	0,01	0,97	1,37	0,62
Хімічна промисловість	0,73	0,61	0,53	0,36	0,63	0,85	0,02	0,02	0,01	0,70	2,68	1,29
Машинобудування і металообробка	0,88	0,87	0,84	0,12	0,14	0,31	0,02	0,02	0,05	0,58	0,63	0,87
Лісова та деревообробна промисловість	0,72	0,66	0,66	0,37	0,50	0,50	0,03	0,03	0,04	0,55	0,51	0,54
Промисловість будівельних матеріалів	0,81	0,76	0,68	0,23	0,31	0,45	0,00	0,00	0,01	0,52	0,62	0,68
Скляна та фарфоро-фаянсова промисловість	0,65	0,66	0,67	0,53	0,49	0,47	0,06	0,09	0,17	0,75	0,86	0,80
Легка промисловість	0,76	0,68	0,62	0,31	0,46	0,59	0,01	0,01	0,02	0,28	0,64	0,41
Харчова промисловість	0,54	0,41	0,34	0,82	1,43	1,93	0,03	0,01	0,01	0,45	0,49	0,49
Борошномельно-круп'яна та комбікормова промисловість	0,60	0,61	0,55	0,66	0,63	0,78	0,03	0,03	0,02	0,78	1,08	0,85
Медична промисловість	0,66	0,57	0,49	0,51	0,74	1,03	0,02	0,01	0,03	1,13	1,49	1,26
Поліграфічна промисловість	0,89	0,80	0,82	0,11	0,23	0,21	0,13	0,07	0,07	0,82	2,88	2,33

Розраховано нами на основі даних Тернопільського обласного статуправління

Харчова промисловість володіє найбільшим мультиплікаційним ефектом тому, що через інфляцію, зростання цін різко скорочуються реальні доходи населення. Відповідно, зрушення в структурі споживчого попиту найменшими темпами відбуваються щодо продуктів харчування. Крім того, в Україні збільшення обсягів виробництва харчової галузі в структурі промислового виробництва призводить до зниження цін на харчову продукцію, розширення сукупного попиту, зростання зайнятості та, відповідно, здешевлення вартості робочої сили. В країнах Заходу, де високою є частка споживання непродовольчих товарів та вартість робочої сили, ефект мультиплікатора структурних зрушень в харчовій промисловості на декілька позицій менший. Суттєвий мультиплікаційний потенціал машинобудування і металообробки промисловості регіональної системи зумовлений комплексним характером впливу галузі на розвиток як регіону в цілому, так і промислового комплексу зокрема (інвестиційна складова

лівериджу (заборгованості). Чим більшим є значення коефіцієнта автономії (Кавт), який розраховується як відношення власного капіталу до валюти балансу, тим кращими є потенційні можливості для розвитку галузі, її фінансовий стан, менша залежність від зовнішніх джерел фінансування. Зростання коефіцієнта лівериджу (Кл), який розраховується відношенням позичкового капіталу до власного, навпаки, свідчить про загрозу втрати платоспроможності.

Проте на структуру капіталу промислових фірм значною мірою впливає низка факторів: галузь виробництва, форма організації бізнесу, обсяги господарської діяльності, особливості оподаткування прибутку, особливості законодавства про банкрутство тощо. Якщо врахувати перехід українських підприємств на міжнародні стандарти звітності, активізацію світових тенденцій до гармонізації та глобалізації, за орієнтир для українських суб'єктів господарювання в перспективі (з розвитком фондового, товарного ринків, зростанням зацікавленості банківської сфери в кредитуванні виробника) можна брати середньогалузеві значення показників структури капіталу європейських країн. Так, аналіз показників, що характеризують структуру капіталу в Німеччині та Швейцарії [9; 10; 11], засвідчує високий розмах варіації їх значень: у тих галузях промисловості, де оборотність засобів є високою, частка позикових коштів також є висока (за станом на 1.01.2001 р. Кл для харчової промисловості Німеччини складає 4,2, Швейцарії – 2,57, Кл для легкої промисловості Німеччини – 4,7, Швейцарії – 1,94) і навпаки – там, де оборотність менша, коефіцієнт заборгованості менший (Кл для хімічної промисловості Німеччини – 1,6, Швейцарії – 1,38). В той самий час на вітчизняних підприємствах (в загальноукраїнських та регіональних масштабах) спостерігається дещо викривлена картина, що пояснюється нерозвинутістю кредитних відносин в Україні, високим ступенем ризику інвестицій (Кавт для промислового комплексу України в 2001 р. склав 0,41, Кл = 0,68).

Розраховані в динаміці коефіцієнти автономії та заборгованості для промисловості регіону в галузевому розрізі свідчать про достатньо високий рівень самофінансування підприємств Тернопільської області, який поступово скорочується (Кавт для промислового виробництва в 1999 р. становив 0,69, а в 2001 р. знизився до 0,56), та зростання коефіцієнта лівериджу (Кл для промислового виробництва в 1999 р. становив 0,43, а в 2001 р. зріс до 0,77). Найвищим показником самофінансування володіє чорна металургія (Кавт = 0,85), машинобудівна (Кавт = 0,84) та поліграфічна (Кавт = 0,82) промисловість регіону, а найнижчим – енергетична (Кавт = 0,35) та харчова (Кавт = 0,34) галузі. Відповідно, коефіцієнт заборгованості з зовнішніх джерел найвищим виявився в харчовій (Кл = 1,93), енергетичній (Кл = 1,79) та медичній (Кл = 1,03) промисловості, а найнижчим – в легкій (Кл = 0,59), деревообробній (Кл = 0,50), скляній та фарфоро-фаянсовій (Кл = 0,47), промисловості будівельних матеріалів (Кл = 0,45), машинобудуванні (Кл = 0,31) та чорній металургії (Кл = 0,17).

Фінансовий стан промислового виробництва на коротко- та середньострокову перспективу, оцінений автором за допомогою коефіцієнтів загальної та абсолютної ліквідності, є незадовільним. При нормативному значенні показника загальної ліквідності $K_{зл} > 2$ (відношення поточних активів до короткострокових зобов'язань), для промислових фірм Тернопільської області він склав в 2001 р. 0,61 (порівняно з 1999 р. зріс на 0,08), що вказує не лише на відсутність резерву для компенсації збитків, але і на високу ймовірність непогашення боргів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (відношення ліквідних засобів до короткострокових зобов'язань) в динаміці зріс на 0,01 (в 2001 р. склав 0,02), проте є надто низьким (норматив $K_{ал} = 0,2-0,25$) для посилення довіри до промислового виробництва як стратегічного партнера з боку банківського та фінансового секторів.

Найбільш ліквідними підгалузями промисловості регіону за показником $K_{зл}$ є поліграфічна ($K_{зл} = 2,33$), хімічна ($K_{зл} = 1,29$) та медична ($K_{зл} = 1,26$) промисловість. За показником $K_{ал}$ усі підгалузі промислового виробництва Тернопільської області знаходяться в незадовільному